

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV- 1010, tālr. 67686768, fakss 7244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2011.gada 8. decembrī Nr.6-1/1007

Par nepilsoņu tiesisko statusu

[..]

Nepilsoņu tiesiskais statuss nav Latvijas Republikas pilsonības paveids. Ar Latvijas Augstākās padomes 1991. gada 15. oktobra lēmumu "Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem" par Latvijas Republikas pilsoņiem tika atzīti tie, kuri bija pilsoņi 1940.gada jūnijā un viņu pēcnācēji. Ar 1995. gada 12. aprīļa likuma "Par to bijušās Padomju Sociālistiskās Republiku savienības pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības" 1.pantu nepilsoņa statuss tika attiecināts uz tiem Latvijas Republikā dzīvojošiem (arī terminētā prombūtnē esošiem bijušās PSRS pilsoņiem un viņu bērniem), kuri vienlaikus atbilda šādiem nosacījumiem:

1) 1992. gada 1. jūlijā viņi bija neatkarīgi no pierakstā norādītās dzīvojamās platības statusa pierakstīti Latvijas teritorijā, vai viņu pēdējā reģistrētā dzīvesvieta līdz 1992. gada 1. jūlijam bija Latvijas Republikā, vai ar tiesas spriedumu ir konstatēts fakts, ka līdz minētajam datumam viņi ne mazāk kā 10 gadus nepārtraukti dzīvoja Latvijas teritorijā;

2) viņi nav Latvijas pilsoņi;

3) viņi nav un nav bijuši citas valsts pilsoņi.

Ar minētajiem normatīvajiem aktiem tika izveidots atsevišķs tiesiskais statuss bijušajās Padomju Sociālistiskās Republiku savienības pilsoņiem. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2003. gada 9. oktobra spriedumā lietā *Sļivenko pret Latviju*¹ atzina, ka nepilsoņi („*permanently resident non-citizens*”) kā personu grupa, kas pazuudējusi PSRS pilsonību šīs valsts sabrukuma rezultātā un nav pieņēmusi citas valsts pilsonību, Latvijā nav pielīdzināti vispārējam ārzemnieka (alian) statusam – nedz ārvalstnieka („*foreign national*”), nedz bezvalstnieka („*stateless person*”) statusam. Eiropas Cilvēktiesību tiesa attiecībā uz nepilsoņiem lieto jēdzienu „bijušie PSRS pilsoņi” („*ex-USSR citizens*”). Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2005.gada 7.marta spriedumā lietā Nr. 2004–15–0106 skaidri pateikusi, ka nepilsoņa statuss nav un nevar tikt uzskatīts par Latvijas pilsonības paveidu. Kaut arī nepilsoņu tiesiskais statuss nav noteikts arī starptautiskajos tiesību aktos, tas nav unikāls, jo radīts pēc Vācijas Federatīvās Republikas 1951. gada 25.aprīļa likuma parauga par bezdzimtenes ārzemniekiem.² Daudzi Latvijas Republikas pilsoņi pēc kara Vācijā izmantoja šo tiesisko statusu līdz pat Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanai. Līdzīgi likumi pastāv arī citviet Eiropā – Francijā, Apvienotajā Karalistē, Spānijā un citās valstīs.

Atšķirīgā tiesiskā saikne Latvijas Republikas pilsoņiem un nepilsoņiem ar Latvijas Republiku veido atšķirīgu tiesību apjomu (vēlēšanu tiesības, tiesības ieņemt valsts amatus u.c.). Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret

¹ sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Sļivenko pret Latviju* (Nr. 48321/99)

² *Gesetz über die Rechtsstellung heimatloser Ausländer im Bundesgebiet*, *Bundesgesetzblatt*, I, 1951, 269.lpp; sk. arī tīmeklī <http://www.aufenthaltstitel.de/hag.html>

personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos³. Tādējādi, Latvijas Republikas nepilsoņu un pilsoņu **tiesību apjoma atšķirība nevar tikt uzskatīta par diskriminējošu.**

1966. gada 16. decembra Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25.pants u.c. Latvijai saistošie cilvēktiesību dokumenti, kas nosaka tiesību apjomu pilsoņiem, nav attiecināmi uz Latvijas nepilsoņiem. Taču Latvijas Republikas pienākums ir nodrošināt ikvienai personai tiesību apjomu, kas nav mazāks par Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā un 1954. gada 28. septembra Konvencijā par bezvalstnieka statusu noteikto.

Starptautisko institūciju un nevalstisko organizāciju, kā arī tiesībsarga sniegtie ieteikumi ir jāņem vērā, lai sasniegtu mērķi – integrēt bijušās PSRS pilsoņus demokrātiskā sabiedrībā. Konkrētie tiesībpolitiskie apsvērumi ir jāizdara likumdevējam. Tikai Latvijas Republikas Saeimas kompetencē ir vēlēšanu tiesību un citu tiesību piešķiršana nepilsoņiem, ko Jūs lūdzat savā iesniegumā.

Pēc Pilsonības un Migrācijas lietu pārvaldes datiem 2011. gada 1. jūlijā Latvijā bija 319 267 cilvēki ar nepilsoņu statusu, jeb 14,35% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Konkrētas valsts pilsonības izvēle ir indivīda brīvas gribas jautājums, to nedrīkst uzspiest, kā to darīja Staļina totalitārais režīms 1940.gadā. Cilvēku skaits, kas joprojām vēlas saglabāt šādu privilēģētā bezvalstnieka statusu, drīzāk liecina, ka viņiem pašiem piešķirtais tiesību apjoms šķiet pietiekams. Piešķirot nepilsoņiem arī pašvaldību vēlēšanu tiesības var vispār zust motivācija kļūt par kādas valsts pilsoni. Protams, nevar liegt personām šo statusu, tikai tāpēc, ka tās vēl joprojām tic savas kādreizējās valsts atjaunošanai tās iepriekšējās robežās. Nepilsoņu skaita samazināšana nav pašmērķis.

Tiesībsargs atzinīgi vērtē birokrātisko šķēršļu samazināšanu Latvijas Republikā dzimušo bērnu reģistrācijai. Ar 2011.gada 5.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.520 „Kārtība, kādā tiek iesniegts un izskatīts iesniegums bērna atzīšanai par Latvijas pilsoni” ir noteikta vienkāršotāka kārtība bērnu atzīšanai par Latvijas Republikas pilsoņiem, 4.punktā nosakot, ka dokumentus reģistrācijai var iesniegt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes teritoriālajā nodaļā vai dzimtsarakstu nodaļā. Tāpat 2011.gada 5.jūlijā Ministru kabineta noteikumu Nr.522 „Par Pilsonības likumā noteikto latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi” 4.nodaļā paredzēta vienkāršāka zināšanu pārbaude personām ar invaliditāti.

Noteikti ir jāturpina strādāt pie nepilsoņu integrācijas uz latviešu valodas, latviešu kultūras un sociālās atmiņas bāzes, izstrādājot plānu konkrētiem pasākumiem, kā veicināt šādu nepilsoņu izvēli veikt naturalizāciju un kļūt par Latvijas Republikas pilsoņiem, vai arī pieņemt citas demokrātiskas valsts pilsonību.⁴ Varētu apsvērt konsultantu piesaisti, kas strādātu ar individuālām personām ar mērķi palīdzēt tiem reāli integrēties un nokārtot naturalizācijas pārbaudes, lai saņemtu Latvijas pilsonību, vai arī iesniegt dokumentus citas valsts pilsonības nokārtošanai.

Ar cieņu,

tiesībsargs

J.Jansons

³ sk. Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu; sk. arī tīmeklī <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-07-0409.rtf>

⁴ sk. Ministru kabineta 2011.gada 11.oktobrī apstiprinātās "Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012. – 2018.gadam"; sk. arī tīmeklī http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/integracijas_pamatnostadnes.html